శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

శ్రీమహేశ్వరానందసరస్వతీకృతిషు

॥ సంకష్టమోచనస్తోత్రం ॥

with

word-by-word meaning (padārtha),

word separation (padacchēda), prose order (anvaya),

glossed translation (padamālā) and summary (bhāvārtha)

by

Sunder Kidāmbi

Prepared with the gracious blessings of

all my ācāryas, elders and well-wishers

Introduction
(upōdghāta)

The ***Saṅkaṣṭamōcana Stōtra*** is a ***stōtra*** of twelve verses on ***Hanumān*** as ***Saṅkaṣṭamōcana***, "the One who frees us from distress." It was composed by ***Svāmī Śrī Mahēśvarānanda Sarasvatī***, the late ***Jagadguru Śaṅkarācārya*** and head of the ***Kāśī Pīṭha***. In the last verse, he calls himself simply "the monk ***Śaṅkarācārya Mahēśvara***," and says that he has offered the ***stōtra*** at the feet of ***Māruti***.

The ***stōtra*** opens with a prayer to ***Saṅkaṣṭamōcana*** for our good. The verses that follow recall His deeds: His leap across the ocean, the burning of ***Laṅkā***, the battle against ***Rāvaṇa***'s armies, the bringing of the ***Drōṇa*** mountain, the end of ***Kālanēmi***, and His place on the banner of ***Arjuna***'s chariot in the war of the ***Mahābhārata***. The third verse also hails Him as the mighty champion who shines in His shrine in the south of ***Kāśī***. The verses also speak of His grace: He has compassion on those who merely remember Him, and He delights in hearing the ***Rāmāyaṇa*** recited and is the refuge of all who recite it. The eighth verse gives His form for daily meditation. Verses 9 to 11 tell of the fruits of reciting the ***stōtra***: freedom from fear, illness and poverty, victory, a happy family life and the fulfilment of every wish, and, above all, the presence of ***Hanumān*** Himself as an everlasting helper.

All but two of the verses are in the ***vasantatilakā*** metre. The eighth is in ***śārdūlavikrīḍita***, and the twelfth is in ***anuṣṭubh***.

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ సంకష్టమోచనస్తోత్రం ॥

సిందూరపూరరుచిరో బలవీర్యసింధు-

ర్బుద్ధిప్రవాహనిధిరద్భుతవైభవశ్రీః ।

దీనార్తిదావదహనో వరదో వరేణ్యః

సంకష్టమోచనవిభుస్తనుతాం శుభం నః ॥ **1** ॥

Word Separation (*padacchēda*)

సిందూర-పూర-రుచిరః బల-వీర్య-సింధుః

బుద్ధి-ప్రవాహ-నిధిః అద్భుత-వైభవ-శ్రీః ।

దీన-ఆర్తి-దావ-దహనః వరదః వరేణ్యః

సంకష్ట-మోచన-విభుః తనుతాం శుభం నః ॥

Prose Order (*anvaya*)

సిందూర-పూర-రుచిరః బల-వీర్య-సింధుః బుద్ధి-ప్రవాహ-నిధిః అద్భుత-వైభవ-శ్రీః దీన-ఆర్తి-దావ-దహనః వరదః వరేణ్యః సంకష్ట-మోచన-విభుః నః శుభం తనుతాం ।

Word-by-Word Meaning (*padārtha*)

Word	Meaning
సిందూర-పూర-రుచిరః	beautiful with a coat of vermilion
బల-వీర్య-సింధుః	an ocean of strength and valour
బుద్ధి-ప్రవాహ-నిధిః	the source from which wisdom flows
అద్భుత-వైభవ-శ్రీః	whose glory is a wondrous majesty
దీన-ఆర్తి-దావ-దహనః	a forest fire to the distress of the helpless
వరదః	the giver of boons

Word	Meaning
వరేణ్యః	the most worthy of worship
సంకష్ట-మోచన-విభుః	the Lord who frees us from distress (*Hanumān*)
నః	for us
శుభం	good
తనుతాం	may He bring about

Glossed Translation (*padamālā*)

May the Lord who frees us from distress (సంకష్ట-మోచన-విభుః) bring about (తనుతాం) good (శుభం) for us (నః). He is beautiful with a coat of vermilion (సిందూర-పూర-రుచిరః), an ocean of strength and valour (బల-వీర్య-సింధుః), and the source from which wisdom flows (బుద్ధి-ప్రవాహ-నిధిః), and His glory is a wondrous majesty (అద్భుత-వైభవ-శ్రీః). He is a forest fire to the distress of the helpless (దీన-ఆర్తి-దావ-దహనః), the giver of boons (వరదః), and the most worthy of worship (వరేణ్యః).

Summary (*bhāvārtha*)

Hanumān, the Lord who frees us from distress, shines with the vermilion that covers His body. He is an ocean of strength and valour and the source from which wisdom flows, and His glory is a wondrous majesty. As a forest fire burns up a forest, He burns up the sorrows of the helpless. He grants boons and is the most worthy of worship. May that Lord bring about all that is good for us.

****

సోత్సాహలంఘితమహార్ణవపౌరుషశ్రీ-
ర్లంకాపురీప్రదహనప్రథితప్రభావః।
ఘోరాహవప్రమథితారిచమూప్రవీరః
ప్రాభంజనిర్జయతి మర్కటసార్వభౌమః ॥ 2 ॥

Word Separation (*padacchēda*)

స-ఉత్సాహ-లంఘిత-మహా-అర్ణవ-పౌరుష-శ్రీః
లంకా-పురీ-ప్రదహన-ప్రథిత-ప్రభావః ।
ఘోర-ఆహవ-ప్రమథిత-అరి-చమూ-ప్రవీరః
ప్రాభంజిః జయతి మర్కట-సార్వభౌమః ॥

Prose Order (*anvaya*)

స-ఉత్సాహ-లంఘిత-మహా-అర్ణవ-పౌరుష-శ్రీః లంకా-పురీ-ప్రదహన-ప్రథిత-ప్రభావః ఘోర-ఆహవ-ప్రమథిత-అరి-చమూ-ప్రవీరః మర్కట-సార్వభౌమః ప్రాభంజిః జయతి ।

Word-by-Word Meaning (*padārtha*)

Word	Meaning
స-ఉత్సాహ-లంఘిత-మహా-అర్ణవ-పౌరుష-శ్రీః	whose glorious valour was seen when He leapt across the great ocean with zeal
లంకా-పురీ-ప్రదహన-ప్రథిత-ప్రభావః	whose might became famous through the burning of the city of *Laṅkā*
ఘోర-ఆహవ-ప్రమథిత-అరి-చమూ-ప్రవీరః	the great hero who crushed the enemy's armies in the terrible battle
మర్కట-సార్వభౌమః	the sovereign among the monkeys
ప్రాభంజిః	the son of *Prabhañjana*, the Wind-god (*Hanumān*)
జయతి	victory to (Him)

Glossed Translation (*padamālā*)

Victory (జయతి) to the son of the Wind-god (ప్రాభంజిః), the sovereign among the monkeys (మర్కట-సార్వభౌమః)! His glorious valour was seen when He leapt across the great ocean with zeal (స-ఉత్సాహ-లంఘిత-మహా-అర్ణవ-పౌరుష-శ్రీః), and His might became famous through the burning of the city of *Laṅkā* (లంకా-పురీ-ప్రదహన-ప్రథిత-

ప్రభావః). He is the great hero who crushed the enemy's armies in the terrible battle (ఘోర-ఆహవ-ప్రమథిత-అరి-చమూ-ప్రవీరః).

Summary (*bhāvārtha*)

Victory to ***Hanumān***, the son of the Wind-god and the sovereign among the monkeys! His valour shone forth when He eagerly leapt across the great ocean, and His might became famous when He set fire to the city of ***Laṅkā***. In the terrible battle against ***Rāvaṇa***, He was the great hero who crushed the armies of the enemy.

****

ద్రోణాచలానయనవర్ణితభవ్యభూతిః
శ్రీరామలక్ష్మణసహాయకచక్రవర్తీ ।
కాశీస్థదక్షిణవిరాజితసౌధమల్లః
శ్రీమారుతిర్విజయతే భగవాన్ మహేశః ॥ 3 ॥

Word Separation (*padacchēda*)

ద్రోణ-అచల-ఆనయన-వర్ణిత-భవ్య-భూతిః
శ్రీ-రామ-లక్ష్మణ-సహాయక-చక్రవర్తీ ।
కాశీ-స్థ-దక్షిణ-విరాజిత-సౌధ-మల్లః
శ్రీ-మారుతిః విజయతే భగవాన్ మహేశః ॥

Prose Order (*anvaya*)

ద్రోణ-అచల-ఆనయన-వర్ణిత-భవ్య-భూతిః శ్రీ-రామ-లక్ష్మణ-సహాయక-చక్రవర్తీ కాశీ-స్థ-దక్షిణ-విరాజిత-సౌధ-మల్లః మహేశః భగవాన్ శ్రీ-మారుతిః విజయతే ।

Word-by-Word Meaning (*padārtha*)

Word	Meaning
ద్రోణ-అచల-ఆనయన-వర్ణిత-భవ్య-భూతిః	whose splendid greatness is sung for bringing the *Drōṇa* mountain

Word	Meaning
శ్రీ-రామ-లక్ష్మణ-సహాయక-చక్రవర్తీ	the foremost of the helpers of *Śrī Rāma* and *Lakṣmaṇa*
కాశీ-స్థ-దక్షిణ-విరాజిత-సౌధ-మల్లఃు	the mighty champion who shines in His shrine in the south of *Kāśī*
మహేశఃు	*Mahēśa* (*Śiva*)
భగవాన్	the Lord
శ్రీ-మారుతిఃు	*Śrī Māruti* (*Hanumān*)
విజయతే	victory to (Him)

Glossed Translation (*padamālā*)

Victory (విజయతే) to the Lord (భగవాన్) *Śrī Māruti* (శ్రీ-మారుతిఃు), who is *Mahēśa* (మహేశఃు) Himself! His splendid greatness is sung for bringing the *Drōṇa* mountain (ద్రోణ-అచల-ఆనయన-వర్ణిత-భవ్య-భూతిఃు). He is the foremost of the helpers of *Śrī Rāma* and *Lakṣmaṇa* (శ్రీ-రామ-లక్ష్మణ-సహాయక-చక్రవర్తీ), and the mighty champion who shines in His shrine in the south of *Kāśī* (కాశీ-స్థ-దక్షిణ-విరాజిత-సౌధ-మల్లఃు).

Summary (*bhāvārtha*)

Hanumān brought the *Drōṇa* mountain for its life-giving herb, the *sañjīvanī*, and His greatness is sung for it to this day. He is the foremost of all who helped *Śrī Rāma* and *Lakṣmaṇa*. In the south of *Kāśī*, He shines in His shrine as a mighty champion. Victory to the Lord *Māruti*, who is *Mahēśa* Himself, for *Hanumān* is held to be an incarnation of *Rudra*!

****

నూనం స్మృతోఽపి దయతే భజతాం కపీంద్రఃు
సంపూజితో దిశతి వాంఛితసిద్ధివృద్ధిం।

సమ్మోదకప్రియ ఉపైతి పరం ప్రహర్షం
రామాయణశ్రవణతః పఠతాం శరణ్యః ॥ 4 ॥

Word Separation (*padacchēda*)

నూనం స్మృతః అపి దయతే భజతాం కపి-ఇంద్రః
సంపూజితః దిశతి వాంఛిత-సిద్ధి-వృద్ధిం ।
సమ్మోదక-ప్రియః ఉపైతి పరం ప్రహర్షం
రామాయణ-శ్రవణతః పఠతాం శరణ్యః ॥

Prose Order (*anvaya*)

కపి-ఇంద్రః స్మృతః అపి భజతాం నూనం దయతే, సంపూజితః వాంఛిత-సిద్ధి-వృద్ధిం దిశతి,
సమ్మోదక-ప్రియః రామాయణ-శ్రవణతః పరం ప్రహర్షం ఉపైతి, పఠతాం శరణ్యః (అస్తి) ।

Word-by-Word Meaning (*padārtha*)

Word	Meaning
కపి-ఇంద్రః	the lord of the monkeys (*Hanumān*)
స్మృతః	remembered
అపి	even (merely)
భజతాం	to His devotees
నూనం	surely
దయతే	shows compassion
సంపూజితః	when worshipped well
వాంఛిత-సిద్ధి-వృద్ధిం	the fulfilment of their wishes and growing prosperity
దిశతి	grants
సమ్మోదక-ప్రియః	fond of sweet *mōdaka*s
రామాయణ-శ్రవణతః	from hearing the *Rāmāyaṇa*
పరం	supreme

Word	Meaning
ప్రహర్షం	joy
ఉపైతి	feels
పఠతాం	of those who recite (it)
శరణ్యః	the refuge
(అస్తి)	is (implied)

Glossed Translation (*padamālā*)

The lord of the monkeys (కపి-ఇంద్రః), even (అపి) when He is merely remembered (స్మృతః), surely (నూనం) shows compassion (దయతే) to His devotees (భజతాం). When He is worshipped well (సంపూజితః), He grants (దిశతి) the fulfilment of their wishes and growing prosperity (వాంఛిత-సిద్ధి-వృద్ధిం). Fond of sweet ***mōdaka***s (సమ్మోదక-ప్రియః), He feels (ఉపైతి) supreme (పరం) joy (ప్రహర్షం) on hearing the ***Rāmāyaṇa*** (రామాయణ-శ్రవణతః), and He is (అస్తి) the refuge (శరణ్యః) of those who recite it (పఠతాం).

Summary (*bhāvārtha*)

Hanumān, the lord of the monkeys, surely shows His devotees compassion even when they only remember Him. When they worship Him well, He fulfils their wishes and makes them prosper. He is fond of sweet ***mōdaka***s. Read another way, ***sammōdakapriya*** also means the beloved One who fills His devotees with joy. Nothing gives Him greater joy than hearing the ***Rāmāyaṇa***, and He is the refuge of all who recite it.

****

శ్రీభారతప్రవరయుద్ధరథోద్ధతశ్రీః
పార్థైకకేతనకరాలవిశాలమూర్తిః।

ఉచ్చైర్ఘనాఘనఘటావికటాట్టహాసః
శ్రీకృష్ణపక్షభరణః శరణం మమాస్తు ॥ 5 ॥

Word Separation (*padacchēda*)

శ్రీ-భారత-ప్రవర-యుద్ధ-రథ-ఉద్ధత-శ్రీః
పార్థ-ఏక-కేతన-కరాల-విశాల-మూర్తిః ।
ఉచ్చైః ఘనాఘన-ఘటా-వికట-అట్టహాసః
శ్రీ-కృష్ణ-పక్ష-భరణః శరణం మమ అస్తు ॥

Prose Order (*anvaya*)

శ్రీ-భారత-ప్రవర-యుద్ధ-రథ-ఉద్ధత-శ్రీః పార్థ-ఏక-కేతన-కరాల-విశాల-మూర్తిః ఉచ్చైః ఘనాఘన-ఘటా-వికట-అట్టహాసః శ్రీ-కృష్ణ-పక్ష-భరణః మమ శరణం అస్తు ।

Word-by-Word Meaning (*padārtha*)

Word	Meaning
శ్రీ-భారత-ప్రవర-యుద్ధ-రథ-ఉద్ధత-శ్రీః	whose glory rose high on the chariot in the great war of the ***Mahābhārata***
పార్థ-ఏక-కేతన-కరాల-విశాల-మూర్తిః	whose huge and fearsome form was the sole emblem on the banner of ***Pārtha*** (***Arjuna***)
ఉచ్చైః	loud
ఘనాఘన-ఘటా-వికట-అట్టహాసః	whose wild laughter is like (the thunder of) a mass of rain clouds
శ్రీ-కృష్ణ-పక్ష-భరణః	the supporter of ***Śrī Kṛṣṇa***'s side
మమ	my
శరణం	refuge
అస్తు	may He be

Glossed Translation (*padamālā*)

May He, the supporter of ***Śrī Kṛṣṇa***'s side (శ్రీ-కృష్ణ-పక్ష-భరణః), be (అస్తు) my (మమ) refuge (శరణం). His glory rose high on the chariot in the great war of the ***Mahābhārata*** (శ్రీ-భారత-ప్రవర-యుద్ధ-రథ-ఉద్ధత-శ్రీః), and His huge and fearsome form was the sole emblem on the banner of ***Pārtha*** (పార్థ-ఏక-కేతన-కరాల-విశాల-మూర్తిః). His loud (ఉచ్చైః), wild laughter is like the thunder of a mass of rain clouds (ఘనాఘన-ఘటా-వికట-అట్టహాసః).

Summary (*bhāvārtha*)

In the great war of the ***Mahābhārata***, ***Hanumān*** took His place on the banner of ***Arjuna***'s chariot, and His glory rose high there. His form was huge and fearsome, and His wild laughter roared like thunder from a mass of rain clouds. May He, who supported the side of ***Śrī Kṛṣṇa*** (the ***Pāṇḍava***s), be my refuge.

****

జంఘూలజంఘు ఉపమాతివిదూరవేగో
ముష్టిప్రహారపరిమూర్చ్ఛితరాక్షసేంద్రః ।
శ్రీరామకీర్తితపరాక్రమణోద్ధవశ్రీః
ప్రాకంపనిర్విభురుదంచతు భూతయే నః ॥ **6** ॥

Word Separation (*padacchēda*)

జంఘూల-జంఘుః ఉపమా-అతి-విదూర-వేగః
ముష్టి-ప్రహార-పరిమూర్చ్ఛిత-రాక్షస-ఇంద్రః ।
శ్రీ-రామ-కీర్తిత-పరాక్రమణ-ఉద్ధవ-శ్రీః
ప్రాకంపనిః విభుః ఉదంచతు భూతయే నః ॥

Prose Order (*anvaya*)

జంఘూల-జంఘుః ఉపమా-అతి-విదూర-వేగః ముష్టి-ప్రహార-పరిమూర్చ్ఛిత-రాక్షస-ఇంద్రః శ్రీ-రామ-కీర్తిత-పరాక్రమణ-ఉద్ధవ-శ్రీః విభుః ప్రాకంపనిః నః భూతయే ఉదంచతు ।

Word-by-Word Meaning (*padārtha*)

Word	Meaning
జంఘూల-జంఘుఃజంఘూల-జంఘుఃజంఘూల-జంఘుఃజ

Rāma Himself proclaimed the glory of His valour. May that mighty Lord, the son of the Wind-god, come forward to bring us prosperity.

****

సీతార్తిదారుణపటుః ప్రబలః ప్రతాపీ
శ్రీరాఘవేంద్రపరిరంభవరప్రసాదః।
వర్ణీశ్వరః సవిధిశిక్షితకాలనేమిః
పంచాననోఽపనయతాం విపదోఽధిదేశం ॥ 7 ॥

Word Separation (*padacchēda*)

సీతా-ఆర్తి-దారుణ-పటుః ప్రబలః ప్రతాపీ
శ్రీ-రాఘవ-ఇంద్ర-పరిరంభ-వర-ప్రసాదః।
వర్ణి-ఈశ్వరః సవిధి-శిక్షిత-కాలనేమిః
పంచ-ఆననః అపనయతాం విపదః అధిదేశం ॥

Prose Order (*anvaya*)

సీతా-ఆర్తి-దారుణ-పటుః ప్రబలః ప్రతాపీ శ్రీ-రాఘవ-ఇంద్ర-పరిరంభ-వర-ప్రసాదః వర్ణి-ఈశ్వరః సవిధి-శిక్షిత-కాలనేమిః పంచ-ఆననః అధిదేశం విపదః అపనయతాం।

Word-by-Word Meaning (*padārtha*)

Word	Meaning
సీతా-ఆర్తి-దారుణ-పటుః	who showed His skill in ending the sorrow of *Sītā*
ప్రబలః	mighty
ప్రతాపీ	majestic
శ్రీ-రాఘవ-ఇంద్ర-పరిరంభ-వర-ప్రసాదః	who received the supreme grace of an embrace from *Śrī Rāghavēndra* (*Rāma*)
వర్ణి-ఈశ్వరః	the foremost of celibates (*brahmacārī*s)
సవిధి-శిక్షిత-కాలనేమిః	who duly punished *Kālanēmi*

Word	Meaning
పంచ-ఆననః	the five-faced One
అధిదేశం	everywhere
విపదః	calamities
అపనయతాం	may He drive away

Glossed Translation (*padamālā*)

May the five-faced One (పంచ-ఆననః) drive away (అపనయతాం) calamities (విపదః) everywhere (అధిదేశం). He is mighty (ప్రబలః) and majestic (ప్రతాపీ), and He showed His skill in ending the sorrow of ***Sītā*** (సీతా-ఆర్తి-దారుణ-పటుః). He received the supreme grace of an embrace from ***Śrī Rāghavēndra*** (శ్రీ-రాఘవ-ఇంద్ర-పరిరంభ-వర-ప్రసాదః). He is the foremost of celibates (వర్ణి-ఈశ్వరః), and He duly punished ***Kālanēmi*** (సవిధి-శిక్షిత-కాలనేమిః).

Summary (*bhāvārtha*)

Hanumān, mighty and majestic, knew well how to end the sorrow of ***Sītā***. ***Śrī Rāma*** embraced Him, and that embrace was the greatest boon He could receive. He is the foremost of celibates. When the ***rākṣasa Kālanēmi***, disguised as a sage, tried to deceive Him, He gave him the punishment he deserved. May the five-faced ***Hanumān*** drive away calamities from every place.

****

ఉద్యద్భానుసహస్రసన్నిభతనుః పీతాంబరాలంకృతః
ప్రోజ్జ్వాలానలదీప్యమాననయనో నిష్పిష్టరక్షోగణః।
సంవర్తోద్యతవారిదోద్ధతరవః ప్రోచ్చైర్గదావిభ్రమః
శ్రీమాన్ మారుతనందనః ప్రతిదినం ధ్యేయో విపద్భంజనః ॥ **8** ॥

Word Separation (*padacchēda*)

ఉద్యత్-భాను-సహస్ర-సన్నిభ-తనుః పీత-అంబర-అలంకృతః
ప్రోజ్జ్వాల-అనల-దీప్యమాన-నయనః నిష్పిష్ట-రక్షస్-గణః ।
సంవర్త-ఉద్యత-వారిద-ఉద్ధత-రవః ప్రోచ్చైఃగదా-విభ్రమః
శ్రీమాన్ మారుత-నందనః ప్రతిదినం ధ్యేయః విపద్-భంజనః ॥

Prose Order (*anvaya*)

ఉద్యత్-భాను-సహస్ర-సన్నిభ-తనుః పీత-అంబర-అలంకృతః ప్రోజ్జ్వాల-అనల-దీప్యమాన-నయనః నిష్పిష్ట-రక్షస్-గణః సంవర్త-ఉద్యత-వారిద-ఉద్ధత-రవః ప్రోచ్చైఃగదా-విభ్రమః విపద్-భంజనః శ్రీమాన్ మారుత-నందనః ప్రతిదినం ధ్యేయః ।

Word-by-Word Meaning (*padārtha*)

Word	Meaning
ఉద్యత్-భాను-సహస్ర-సన్నిభ-తనుః	whose body is like a thousand rising suns
పీత-అంబర-అలంకృతః	adorned with yellow garments
ప్రోజ్జ్వాల-అనల-దీప్యమాన-నయనః	whose eyes glow like a blazing fire
నిష్పిష్ట-రక్షస్-గణః	who crushed the hosts of *rākṣasa*s
సంవర్త-ఉద్యత-వారిద-ఉద్ధత-రవః	whose roar is as fierce as (the thunder of) the clouds that gather at the end of the world
ప్రోచ్చైఃగదా-విభ్రమః	who whirls His mace
విపద్-భంజనః	who shatters calamities
శ్రీమాన్	glorious
మారుత-నందనః	the son of the Wind-god (*Hanumān*)
ప్రతిదినం	every day
ధ్యేయః	is to be meditated upon

Glossed Translation (*padamālā*)

The glorious (శ్రీమాన్) son of the Wind-god (మారుత-నందనః), the shatterer of calamities (విపద్-భంజనః), is to be meditated upon (ధ్యేయః) every day (ప్రతిదినం). His body is like a thousand rising suns (ఉద్యత్-భాను-సహస్ర-సన్నిభ-తనుః), and He is adorned with yellow garments (పీత-అంబర-అలంకృతః). His eyes glow like a blazing fire (ప్రోజ్జ్వాల-అనల-దీప్యమాన-నయనః), and He crushed the hosts of *rākṣasa*s (నిష్పిష్ట-రక్షస్-గణః). His roar is as fierce as the thunder of the clouds that gather at the end of the world (సంవర్త-ఉద్యత-వారిద-ఉద్ధత-రవః), and He whirls His mace (గదా-విభ్రమః) high overhead (ప్రోచ్చైః).

Summary (*bhāvārtha*)

This is the form of ***Hanumān*** on which we should meditate every day. His body glows like a thousand rising suns, and He wears yellow garments. His eyes blaze like fire, and He has crushed the hosts of the *rākṣasa*s. His roar is as fierce as the thunder of the clouds at the dissolution of the world, and He whirls His mace high above His head. He is the glorious son of the Wind-god, and He shatters every calamity.

****

రక్షఃపిశాచభయనాశనమామయాధి-
ప్రోచ్చైర్జ్వరాపహరణం దమనం రిపూణాం ।
సంపత్తిపుత్రకరణం విజయప్రదానం
సంకష్టమోచనవిభోః స్తవనం నరాణాం ॥ 9 ॥

Word Separation (*padacchēda*)

రక్షః-పిశాచ-భయ-నాశనం ఆమయ-ఆధి-
ప్రోచ్చైఃజ్వర-అపహరణం దమనం రిపూణాం ।
సంపత్తి-పుత్ర-కరణం విజయ-ప్రదానం
సంకష్ట-మోచన-విభోః స్తవనం నరాణాం ॥

Prose Order (*anvaya*)

సంకష్ట-మోచన-విభోః స్తవనం నరాణాం రక్షఃపిశాచ-భయ-నాశనం ఆమయ-ఆధి-ప్రోచ్చైఃజ్వర-అపహరణం రిపూణాం దమనం సంపత్తి-పుత్ర-కరణం విజయ-ప్రదానం ।

Word-by-Word Meaning (*padārtha*)

Word	Meaning
సంకష్ట-మోచన-విభోః	of the Lord who frees us from distress (*Hanumān*)
స్తవనం	praising (this *stōtra*)
నరాణాం	for people
రక్షఃపిశాచ-భయ-నాశనం	destroys the fear of *rākṣasa*s and *piśāca*s
ఆమయ-ఆధి-ప్రోచ్చైఃజ్వర-అపహరణం	takes away disease, anguish of mind and high fever
రిపూణాం	enemies
దమనం	subdues
సంపత్తి-పుత్ర-కరణం	brings wealth and children
విజయ-ప్రదానం	grants victory

Glossed Translation (*padamālā*)

For people (నరాణాం), praising (స్తవనం) ***Hanumān***, the Lord who frees us from distress (సంకష్ట-మోచన-విభోః), destroys the fear of ***rākṣasa***s and ***piśāca***s (రక్షఃపిశాచ-భయ-నాశనం) and takes away disease, anguish of mind and high fever (ఆమయ-ఆధి-ప్రోచ్చైఃజ్వర-అపహరణం). It subdues (దమనం) enemies (రిపూణాం), brings wealth and children (సంపత్తి-పుత్ర-కరణం), and grants victory (విజయ-ప్రదానం).

Summary (*bhāvārtha*)

Whoever praises ***Hanumān***, the Lord who frees us from distress, with this ***stōtra*** is freed from the fear of demons and ghosts, and from disease, anguish of mind and

high fever. The praise subdues enemies, brings wealth and children, and grants victory.

****

దారిద్ర్యదుఃఖదహనం విజయం వివాదే
కల్యాణసాధనమమంగలవారణం చ।
దాంపత్యదీర్ఘసుఖసర్వమనోరథాప్తిం
శ్రీమారుతేః స్తవశతావృతిరాతనోతి ॥ **10** ॥

Word Separation (*padacchēda*)

దారిద్ర్య-దుఃఖ-దహనం విజయం వివాదే
కల్యాణ-సాధనం అమంగల-వారణం చ।
దాంపత్య-దీర్ఘ-సుఖ-సర్వ-మనోరథ-ఆప్తిం
శ్రీ-మారుతేః స్తవ-శత-ఆవృతిః ఆతనోతి ॥

Prose Order (*anvaya*)

శ్రీ-మారుతేః స్తవ-శత-ఆవృతిః దారిద్ర్య-దుఃఖ-దహనం, వివాదే విజయం, కల్యాణ-సాధనం, అమంగల-వారణం, దాంపత్య-దీర్ఘ-సుఖ-సర్వ-మనోరథ-ఆప్తిం చ ఆతనోతి।

Word-by-Word Meaning (*padārtha*)

Word	Meaning
శ్రీ-మారుతేః	of *Śrī Māruti*
స్తవ-శత-ఆవృతిః	reciting the *stōtra* a hundred times
దారిద్ర్య-దుఃఖ-దహనం	the end of poverty and sorrow (lit. their burning away)
వివాదే	in a dispute
విజయం	victory
కల్యాణ-సాధనం	the gaining of all that is good

Word	Meaning
అమంగల-వారణం	the warding off of misfortune
దాంపత్య-దీర్ఘ-సుఖ-సర్వ-మనోరథ-ఆప్తిం	long happiness in married life and the fulfilment of every wish
చ	and
ఆతనోతి	brings

Glossed Translation (*padamālā*)

Reciting the ***stōtra*** of ***Śrī Māruti*** (శ్రీ-మారుతేః) a hundred times (స్తవ-శత-ఆవృతిః) brings (ఆతనోతి) an end to poverty and sorrow (దారిద్ర్య-దుఃఖ-దహనం), victory (విజయం) in a dispute (వివాదే), the gaining of all that is good (కల్యాణ-సాధనం), the warding off of misfortune (అమంగల-వారణం), and (చ) long happiness in married life and the fulfilment of every wish (దాంపత్య-దీర్ఘ-సుఖ-సర్వ-మనోరథ-ఆప్తిం).

Summary (*bhāvārtha*)

When one recites this ***stōtra*** of ***Śrī Māruti*** a hundred times, poverty and sorrow come to an end. One wins in disputes, gains all that is good, and is kept from misfortune. One enjoys a long and happy married life, and every wish is fulfilled.

****

స్తోత్రం య ఏతదనువాసరమస్తకామః
శ్రీమారుతిం సమనుచింత్య పఠేత్ సుధీరః।
తస్మై ప్రసాదసుముఖో వరవానరేంద్రః
సాక్షాత్కృతో భవతి శాశ్వతికః సహాయః ॥ **11** ॥

Word Separation (*padacchēda*)

స్తోత్రం యః ఏతత్ అనువాసరం అస్త-కామః
శ్రీ-మారుతిం సమనుచింత్య పఠేత్ సుధీరః।

తస్మై ప్రసాద-సుముఖః వర-వానర-ఇంద్రః
సాక్షాత్కృతః భవతి శాశ్వతికః సహాయః ॥

Prose Order (*anvaya*)

యః సుధీరః అస్త-కామః శ్రీ-మారుతిం సమనుచింత్య ఏతత్ స్తోత్రం అనువాసరం పఠేత్, తస్మై ప్రసాద-సుముఖః వర-వానర-ఇంద్రః సాక్షాత్కృతః శాశ్వతికః సహాయః భవతి ।

Word-by-Word Meaning (*padārtha*)

Word	Meaning
యః	whoever
సుధీరః	wise and steadfast
అస్త-కామః	free of desire
శ్రీ-మారుతిం	on *Śrī Māruti*
సమనుచింత్య	having meditated well
ఏతత్	this
స్తోత్రం	*stōtra*
అనువాసరం	day after day
పఠేత్	recites
తస్మై	for him
ప్రసాద-సుముఖః	whose face is bright with grace
వర-వానర-ఇంద్రః	the noble lord of the monkeys (*Hanumān*)
సాక్షాత్కృతః	visibly present
శాశ్వతికః	everlasting
సహాయః	helper
భవతి	becomes

Glossed Translation (*padamālā*)

Whoever (యః), wise and steadfast (సుధీరః) and free of desire (అస్త-కామః), having meditated well (సమనుచింత్య) on *Śrī Māruti* (శ్రీ-మారుతిం), recites (పఠేత్) this (ఏతత్) *stōtra* (స్తోత్రం) day after day (అనువాసరం), for him (తస్మై) the noble lord of the monkeys (వర-వానర-ఇంద్రః), His face bright with grace (ప్రసాద-సుముఖః), becomes (భవతి) visibly present (సాక్షాత్కృతః) as an everlasting (శాశ్వతికః) helper (సహాయః).

Summary (*bhāvārtha*)

A wise and steadfast person who, without any desire, meditates on *Śrī Māruti* and recites this *stōtra* every day will see the noble lord of the monkeys before him, His face bright with grace. *Hanumān* will stay with him always as his helper.

****

సంకష్టమోచనస్తోత్రం శంకరాచార్యభిక్షుణా ।
మహేశ్వరేణ రచితం మారుతేశ్చరణేఽర్పితం ॥ **12** ॥

Word Separation (*padacchēda*)

సంకష్ట-మోచన-స్తోత్రం శంకర-ఆచార్య-భిక్షుణా ।
మహేశ్వరేణ రచితం మారుతేః చరణే అర్పితం ॥

Prose Order (*anvaya*)

(ఇదం) సంకష్ట-మోచన-స్తోత్రం శంకర-ఆచార్య-భిక్షుణా మహేశ్వరేణ రచితం, (చ) మారుతేః చరణే అర్పితం ।

Word-by-Word Meaning (*padārtha*)

Word	Meaning
(ఇదం)	this (implied)
సంకష్ట-మోచన-స్తోత్రం	*Saṅkaṣṭamōcana Stōtra*
శంకర-ఆచార్య-భిక్షుణా	by the monk *Śaṅkarācārya*

Word	Meaning
మహేశ్వరేణ	by *Mahēśvara* (*Mahēśvarānanda Sarasvatī*)
రచితం	was composed
(చ)	and (implied)
మారుతేః	of *Māruti*
చరణే	at the feet
అర్పితం	offered

Glossed Translation (*padamālā*)

This (ఇదం) *Saṅkaṣṭamōcana Stōtra* (సంకష్ట-మోచన-స్తోత్రం) was composed (రచితం) by the monk *Śaṅkarācārya* (శంకర-ఆచార్య-భిక్షుణా) *Mahēśvara* (మహేశ్వరేణ), and (చ) offered (అర్పితం) at the feet (చరణే) of *Māruti* (మారుతేః).

Summary (*bhāvārtha*)

The monk *Śaṅkarācārya Mahēśvara* composed this *Saṅkaṣṭamōcana Stōtra* and offered it at the feet of *Māruti*.

****

॥ ఇతి కాశీపీఠాధీశ్వరజగద్గురుశంకరాచార్య-
శ్రీమహేశ్వరానందసరస్వతీవిరచితం సంకష్టమోచనస్తోత్రం ॥

References (*ādhāragranthāḥ*)

1. *Kalyāṇa, Śrī Hanumāna-aṅka*, Gita Press, Gorakhpur.